

Israëls, Han: Der Fall Freud. Die Geburt der Psychoanalyse aus der Lüge. Hamburg: Europäische Verlagsanstalt, 1999

Lindeberg, Per: Döden är en man. Historien om Obducenten och Allmänläkaren. Stockholm: Bokförlaget Fischer & Co, 1999

Olsson, Hanna: Catherine och rättvisan. Carlssons 1999.

J. P. ROOS

NEVANLINNA, FREUD JA RAAMATTU

Kiitän Tuomas Nevanlinnaa psykoanalyysikritiikkini (YP 3/1999) kommentoinnista (YP 2/2000). Kommentoin eräitä hänen ajatuksiaan ja pyydän epäselviin kohtiin selvennystä.

Nevanlinna katsoo, että muihin lähestymistapoihin verrattuna psykoanalyttista yhteiskunta-analyysia tehdään vähän. Vaikka tämä vertailu pitää paikkansa, psykoanalyttinen sosiaalitutkimus on 1980-luvulta alkaen selvästi lisääntynyt. Lisäksi sen tulkinnat ylittävät julkisuuskyvyn keskimääräistä helpommin. Huomionarvoista on myös sosiologien passiivinen psykoanalyysin suosinta eli pitkään jatkunut valikoiva epäkriittisyys. Sosiologit ovat – usein perustellusti – herkkiä kritisoidaan, jos joku selittää sosiaalista toimintaa taloustieteestä tai luonnontieteistä tuoduin selitysmallein. Sen sijaan vanhentuneet, osin 1800-luvun biologiaan perustuvat freudilaiset motivaatioteoriat hyväksytään mm. siksi, että ne ovat ”kiinnostavia”.

Freudilaiset ajatukset elävät nykyään monesti uudessa pake-tissa: esimerkiksi ns. feministi-

sessä filosofiassa ja ranskalaisessa kirjallisuudessa. Meillä suosittu ranskalaisen filosofian läheiset yhteydet psykoanalyysiin ilmenevät mm. Sokalin ja Bricmontin merkittävässä teoksessa *Intellectual Impostures* (1998). Haluttomuus kääntää tätä kirjaa suomen kielelle kuvaa hyvin ankeaa, mannermais-freudilaista kulttuuri-ilmapiiriämme.

Nevanlinnan idea verrata Freudin kirjoituksia Raamatun on mielestäni erittäin hyvä. Molemmat todellakin ”avaavat” ja ”tuottavat” tietynlaisen maailman niihin uskoville ihmisille. Olisin kaivannut Nevanlinalta kuitenkin konkreettisempia esimerkkejä siitä, mitkä Freudin sisällölliset, ihmisen käyttäytymisen motivaatiota koskevat tietoväitteet avaavat maailmaa. Jos on pakko puhua ”klassisuudesta”, olisi hedelmällisempää nimetä klassisia tutkimustuloksia tai ajatuksia, ei klassisia henkilöitä. Klassisten henkilöiden kunnioitus on henkilönpalvontaa, josta on syytä päästä eroon.

Nevanlinna katsoo, että maailma voidaan ”avata” tieteellisesti relevantilla tavalla Freudin ja

Raamatun avulla. Hänen olisi mielestäni välttämättä vastattava siihen, voidaanko maailmaa hänen mielestään ”avata” millä tahansa väitekokonaisuudella, esimerkiksi Kalevalan myyttien tai horoskooppien avulla? Jos ei voida, niin mikä tekee Freudista ja Raamatusta tieteen apuvälineitä mutta sulkee Kalevalan ja horoskoopit ulos, pelkiksi tieteen kohteiksi?

Olen sitä mieltä, että sekä Freudin että Raamatun kulttuurivaikutus on ollut niin suurta, että molempia on syytä tutkia tieteellisesti. Ne ovat tieteen kohteita, mutta ne eivät mielestäni ole tieteen välineitä. Nevanlinna sen sijaan näyttää ajattelevan, että molemmat ovat nimenomaan tieteen välineitä. Hän mm. toteaa, että tutkija voi avata esimerkiksi poliittisia puheita psykoanalyysin näkökulmasta. Mutta jos Raamattukin avaa maailman samalla tavalla, niin miten tutkija voi avata poliittisia puheita Raamatun avulla? Nevanlinnan on syytä konkretisoida Freud–Raamattu-rinastustaan esittämällä konkreettinen esimerkki, miten jokin

Raamatussa esiintyvä ajatus voi toimia tieteellisen työn välineenä. Arvelen tällaisen esimerkin valottavan myös hänen käsitystään Freudista.

Kirjoituksensa lopuksi Nevanlinna toteaa, että esim. syntipukki-ilmiötä voidaan edelleen avata psykoanalyttisen käsitteistön näkökulmasta. Tässäkin olisin kaivannut konkreettista esimerkkiä siitä, miten sitä tai jotain muuta yhteiskunnallista ilmiötä on selitetty psykoanalyttisesti; yleinen väite, että niin voidaan tehdä, ei ole lainkaan vakuuttava. Useimmat konk-

reettiset esimerkit yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ilmiöiden psykoanalyttisista tulkinnoista ovat täysin epäuskottavia, jopa koomisia, kuten olen aikaisemmissa kirjoituksissani usein esimerkein osoittanut (ks. YP 3/1999 sekä vastaukseni Kortteiselle, YP 5–6/1999).

Nevanlinna on oikeassa todeksaan, että psykokulttuurinen puhe on peräisin muistakin perinteistä kuin psykoanalyysistä. Erityisesti ns. humanistisen psykologian vaikutus on ollut suuri. Psykoanalyysin vaikutus – sekä aatteena että sosiaalisena liikkeenä – on kuitenkin ollut keskeinen. Tämä näkyy paitsi sanastoissa myös mm. psykokulttuurisessa ajattelutavassa, jonka mukaan psyykinen itsereflektio on keino kohota kausaalisesti aiheutuneesta käyttäytymisestä vapaasti valittuun toimintaan. Osin psykoanalyysin ja psykokulttuurin yhteiset piirteet joutuvat yhteisistä juurista. Esimerkiksi romanttinen idea kulttuurista luonnon ”aitouden” tukahduttajana löytyy molempien taustalta.

JANNE KIVIVUORI

KEVYTMIELISEN DOGMAATIKON VASTAUSYRITYKSIÄ

Janne Kivivuoren mukaan psykoanalyttinen sosiaalitutkimus on 1980-luvulta alkaen selvästi lisääntynyt ja psykoanalyttinen yhteiskuntatutkimus ylittää julkisuuskynnyksen keskimääräistä helpommin. Niin no, kuka tietää? Minusta taas kaikkein helpoimmin julkisuuskynnyksen ylittävät biotieteelliset tai sosiobiologiset Freudin kumoamiset. Mutta näistä asioista kiistelemisen on varmaankin turhaa. Sama koskee Kivivuoren pahoittelua siitä, että ”haluttomuus kääntää [Sokalin ja Bricmontin] kirjaa suomen kielelle kuvaa hyvin ankeaa, mannermais-freudilaista kulttuuri-ilmapiiriämme”. Minä näet puolestani veikkaisin, että ”mannermais-freudilaisen”

ajattelun harrastajat ja tutkijat ovat Suomessa edelleen vähemmistö niin ihmistieteissä kuin filosofiassa. Mutta ehkä joku voisi julkaista näistä asioista empiirisen tutkimuksen...

J. P. Roos kirjoittaa minuun viitaten, että on ”hassua esiintyä surkeana ja murjottuna, jos haluaa puolustaa psykoanalyysia”. Suotakoon Roosille tämä vyön alle lyönti. Sanoessani, ettei psykoanalyysin vaikutus ole yhteiskuntatieteissä niin suuri, ajattelin tietenkin ironisoida sitä, että kriitikoilla on ainainen taipumus suurennella vastustuksensa kohdetta; että ehkä juuri heillä on tähän asiaan varsinainen ”laatus”.

Kivivuori kirjoittaa, että ”Nevanlinnan idea verrata Freudin kirjoituksia Raamattuun on mielestäni erittäin hyvä”. (Arvatenkin siksi, että näin paljastan avoimesti ”epätieteellisyyteni”...) Roosin mukaan Raamatturinnastus taas on ongelmallinen. Hän kertoo kiitelleensä useat kerrat olematonta luojaansa siitä, ettei ole sidottu johonkin ”järjettömään uskonnolliseen käsitykseen”, vaan on vapaa käyttäytymään rationaalisesti ja toteuttamaan mieltymyksiään: ”Jos haluan sianlihaa, voin syödä sitä, jos haluan käyttää ehkäisyä, voin käyttää sitä”.

En kuitenkaan sanonut, että psykoanalyysi on uskonto, enkä liioin ”puolustanut” kristinuskua. Piilevästi toki sanouduin